

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา หลักการและเหตุผล

เศรษฐกิจชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะเศรษฐกิจชุมชนถือเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นคง และเข้มแข็งให้ระบบเศรษฐกิจในชุมชนนั้น ๆ หากชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและเข้มแข็งก็จะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศมีความมั่นคง และเข้มแข็งตามไปด้วย ซึ่งในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ เกิดการพึ่งตนเอง เพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในตลาดอย่างสมดุล เป็นทางเลือกที่สำคัญในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะชนบท ที่ผสมผสานการผลิตในภาคเกษตรกรรม ภาคพาณิชย์กรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการด้วยการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น ได้หล่อหลอมให้ทุกคนซึมซับถึงการพึ่งพาตนเองและนำองค์ความรู้นี้ไปใช้ในการผลิตถ่ายทอดให้กับสังคม ตลอดจนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดความสมดุลในชีวิต ชุมชนสามารถจัดการความรู้ภายในชุมชนรวมไปถึงการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพราะการเรียนรู้ทำให้ชุมชนได้รู้จักศักยภาพของตนเอง ได้ค้นพบทุนที่มีอยู่ในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ และเจตคติที่ดีต่อชีวิตและสังคม (นรินทร์ สังข์รักษา, 2551: 4) ธุรกิจชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ หากชุมชนเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชน ชุมชน อย่างไรก็ตามแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ ต้องเริ่มจากการสร้างฐานรากที่แข็งแรงในความเป็นกลุ่มสมาชิกให้กับชุมชน จัดโครงสร้างให้แข็งแรงก่อนสร้างส่วนอื่น ๆ ปรับกระบวนความคิดและทัศนคติของคนในกลุ่ม พัฒนาระบบการจัดการจัดการ โดยเน้นด้านการตลาดและการเงิน และมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (ขวัญฤดี ต้นตระกูล บัณฑิตย์, 2551 : 57)

กลุ่มของสมาชิกในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างถาวรหรือเป็นรูปธรรม มักจะมีกระบวนการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น มีโครงสร้างของการบริหารงานอย่างชัดเจน มีระเบียบข้อบังคับ กติกาของกลุ่ม การมีบทบาท หน้าที่ (โครงสร้างกลุ่ม/ใคร/ทำอะไร) ภายในกลุ่มมีการดำเนินการและการบริหารที่มีความโปร่งใส/ตรวจสอบได้ มีการขยายจำนวนสมาชิก/

การพัฒนาความรู้สมาชิก และที่สำคัญคือมีผู้นำกลุ่ม (จักรี สุจริตธรรม, 2547) ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการหรือการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการอีกทั้งไม่มีการนำหลักการบริหารจัดการเข้ามาส่งผลให้ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว หรืออาจมีการดำเนินงานตามภาวะหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า โครงสร้างองค์กรไม่แน่ชัด ไม่มีการจัดระเบียบการทำงานอย่างมีระบบ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน

ตำบลบ้านไทย เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 60 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 1,704 ครัวเรือน ภูมิประเทศเป็นที่ราบโดยมีแม่น้ำชีเป็นเขตแดน ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ ประชาชนในประกอบอาชีพหลักคือทำนา และปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ปาล์ม ยางพารา ฯลฯ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของตำบลบ้านไทย พบว่าในตำบลบ้านไทยชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรผลิตหรือสินค้า หรือของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หมอนชิต ผ้าไหม และตะกร้าทางมะพร้าว เป็นสินค้าที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน อีกทั้งได้รับความนิยมนอกจากคนในชุมชนและผู้เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากที่ทำการรวมกลุ่มและได้รับเงินสนับสนุนจากทางภาครัฐบาล เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเหล่านั้นยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การหมุนเวียนเงินทุน การวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินที่เป็นประโยชน์ทำให้สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจบางคนนำเงินที่ได้จากการขายผลิตภัณฑ์ไปใช้เป็นการส่วนตัว ไม่นำคืนมาให้กลุ่มวิสาหกิจ ทำให้เงินทุนที่ได้รับเริ่มแรกลดน้อยลงและหมดไปไปในที่สุด อีกทั้งการรวมกลุ่มของชุมชนนั้นยังไม่มีกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ระเบียบปฏิบัติและข้อบังคับของกลุ่ม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิก ซึ่งเป็นหลักในการบริหารจัดการกลุ่มอันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งภายในกลุ่ม

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สมาชิกภายในของกลุ่มชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย และผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี อันจะนำไปสู่การสร้างแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป

กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี คณะผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

(Problems)

1. ไม่ทราบบริบทของกลุ่มวิสาหกิจผลิตปุ๋ยอินทรีย์
2. ชุมชนมีกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็ง
3. ไม่มีพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจ

(Process)

1. ศึกษาบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์
2. ศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์
3. ค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์

การมีส่วนร่วม
ของชุมชน

(Outcome)

1. ได้ข้อมูลบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์
2. ได้ข้อมูลการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์
3. ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ย

(Goal)

เกิดแนวทางการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย อำเภอู่เชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

1.2 เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาในการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

2. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ประธาน คณะกรรมการ รองประธาน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 คน โดยเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในกลุ่มมีความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม เพื่อให้เป็นต้นแบบของกลุ่มวิสาหกิจอื่นในชุมชนต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ระดับชุมชน

1.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ทราบข้อมูลบริบทชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และข้อมูลสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

1.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เกิดการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มร่วมกัน

1.3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

1.4 เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอลำทะเมนชัย จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้กลุ่มเกิดการร่วมคิด ร่วมศึกษาวางแผนร่วมกัน และเกิดการพูดคุยกันเองในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และคนในกลุ่มได้มีการทำกิจกรรมและการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน

1.5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพการดำเนินงานที่ดีขึ้น และเกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ระดับหน่วยงาน

2.1 เพื่อเป็นข้อเสนอเทศในการกำหนดทิศทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี มีการใช้กระบวนการที่ได้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสานความสัมพันธ์และเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างกันเพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่ม

2.3 เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

2.4 ผลการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและผู้ที่ศึกษาค้นคว้าในประเด็นรูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจอื่น ๆ ได้

3. ระดับวิชาการ และการศึกษา

3.1 เป็นการพัฒนาศักยภาพการทำวิจัยเชิงพื้นที่ของนักวิจัย และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

3.2 เกิดการทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐ และชุมชน

3.3 เป็นการสร้างเครือข่าย และการทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างอาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ และชุมชนที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำวิจัย และได้มีการทำงานร่วมกัน

3.4 เพื่อประโยชน์ด้านงานวิจัยโดยใช้ผลการวิจัยนี้นำไปต่อยอดงานวิจัยในอนาคต เพิ่มองค์ความรู้ในบริบทของประเทศไทยให้มากขึ้น